

INSTYTUCJONALIZACJA EDUKACYJNEJ FUNKCJI SĘDZIEGO W SPORCIE DZIECI I MŁODZIEŻY¹

W organizacji edukacji dzieci i młodzieży bierze udział wiele instytucji. Niektóre z nich podejmują celowe działania ukierunkowane na kształtowanie postaw i wartości oraz rozwój umiejętności i wiedzy wychowanków, wykorzystując do tego osoby ze specjalnym przygotowaniem pedagogicznym. Inne, traktują proces wychowania i kształcenia jako czynność dodatkową, w mniejszym lub większym stopniu podejmowaną świadomie. W niniejszej pracy zwrócona zostanie uwaga na środowisko sportowe, w tym szczególnie klub sportowy, który w pedagogice sportu uznawany jest za intencjonalne środowisko wychowawcze. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że zaangażowanie dzieci w sport nie generuje dla nich automatycznie edukacyjnych korzyści². Oznacza to, że skuteczność wychowania sportowego jest uwarunkowana jakością oddziaływań wszystkich podmiotów zaangażowanych w organizację sportu dzieci i młodzieży (trenerów, sędziów, rodziców, nauczycieli itd.). Z tego względu podejmowane przez nich działania powinny być świadome, długotrwałe i ciągłe. To od nich zależy, czy klub sportowy będzie rzeczywistą instytucją wychowania, zmierzającą do kształtowania osobowości zawodników zgodnie z celami edukacji sportowej.

---

¹ W odsyłaczu (na dole strony) winna być informacja: Praca naukowa finansowana ze środków MNiSW na naukę w roku 2020 w ramach działalności Szkoły Naukowej AWF Warszawa SN Nr 2 „Społeczno-humanistyczna szkoła badań kultury fizycznej”

² D. Gould, S. Carson (2008), *Life skills development through sport: Current status and future directions*, „International Review of Sport and Exercise Psychology”, 1(1): 58-78; J.L. Fraser-Thomas, J. Côté, J. Deakin (2005), *Youth sport programs: An avenue to foster positive youth development*, „Physical Education and Sport Pedagogy”, 10(1): 19-40.

W ostatnich dwóch dekadach prowadzono liczne dyskusje na temat koncepcji edukacyjnych wykorzystywanych w sporcie³. Przedstawiono wyniki badań wskazujące, że sport posiada potencjał edukacyjny, który może prowadzić do rozwijania i wzmacniania zachowań prospołecznych dziecka⁴. Z perspektywy pedagogicznej dokonano analizy roli trenera⁵ oraz rodziców⁶. Na tej podstawie, przy uwzględnieniu uznanych społecznie norm i wzorców postępowania, opracowano modele normatywne trenera-pedagoga (np. *Double-Goal Coach*)⁷ oraz rodzica-kibica (np. *Parenting in Youth Sport*)⁸.

W badaniach dotyczących wychowawczej roli sportu niewiele uwagi poświęcono sędziemu sportowemu. Zazwyczaj zwracano uwagę na:

-
- ³ K.M. Armour, F.C. Chambers (2014), 'Sport & Exercise Pedagogy'. *The case for a new integrative sub-discipline in the field of Sport & Exercise Sciences/Kinesiology/Human Movement Sciences*, „Sport, Education and Society”, 19(7): 855-868; M. Quennerstedt, M. Öhman, K. Armour (2014), *Sport and exercise pedagogy and questions about learning*, „Sport, Education and Society”, 19(7): 885-898.
- ⁴ S. Super, K. Verkooijen, M. Koelen (2018), *The role of community sports coaches in creating optimal social conditions for life skill development and transferability – a salutogenic perspective*, „Sport, Education and Society”, 23(2): 173-185.
- ⁵ Y. Yabe i in. (2018), *The Characteristics of Coaches that Verbally or Physically Abuse Young Athletes*, „The Tohoku Journal of Experimental Medicine”, 244(4): 297-304; C. Trottier, S. Robitaille (2014), *Fostering life skills development in high school and community sport: A comparative analysis of the coach's role*, „Sport Psychologist”, 28(1): 10-21; M. Camiré, T. Forneris, P. Trudel, D. Bernard (2011), *Strategies for helping coaches facilitate positive youth development through sport*, „Journal of Sport Psychology in Action”, 2(2), 92-99; D.L. Shields, B.L. Bredemeier, N.M. LaVoi, F.C. Power (2005), *The sport behavior of youth, parents, and coaches: The good, the bad, and the ugly*, „Journal of Research in Character Education”, 3(1): 43-59.
- ⁶ E. Andersson (2019a), *Parent-created educational practices and conditions for players' political socialisation in competitive youth games: a player perspective on parents' behaviour in grassroots soccer*, „Sport, Education and Society”, 25(4): 436-448; P.F. Johansen, K. Green (2019), 'It's alpha omega for succeeding and thriving': *Parents, children and sporting cultivation in Norway*, „Sport, Education and Society”, 24(4): 427-440; Å. Strandbu, K. Stefensen, I. Smette, M.R. Sandvik (2019), *Young people's experiences of parental involvement in youth sport*, „Sport, Education and Society”, 24(1): 66-77; Q.A. Romani (2019), *Parental behaviour and children's sports participation: Evidence from a Danish longitudinal school study*, „Sport, Education and Society”, 25(3): 332-347; I. Eliasson (2018), *Child-rearing in public spaces: the challenging dual-role relationships of parent-coaches and child-athletes of coaches in Swedish team sports*, „Sport, Education and Society”, 24(9): 1006-1018.
- J. Thomson (2013), *The Double-Goal Coach: Positive Coaching Tools for Honoring the Game and Developing Winners in Sports and Life*, New York.
- ⁸ C.G. Hardwood, C.J. Knight (2015), *Parenting in Youth Sport. A position paper on parenting expertise*, „Psychology of Sport and Exercise” 16: 24-35.

a) uwarunkowania podejmowanych przez niego decyzji⁹; b) obciążenie psychiczne i liczbę podejmowanych przez niego decyzji¹⁰; c) stres i obelgi kierowane w jego stronę¹¹; d) pożądaną sprawność fizyczną¹²; e) kluczowe kompetencje¹³.

Edukacyjna funkcja sędziego zazwyczaj wymieniana jest po funkcji nadzorczej, ochronnej i porządkowej¹⁴. Według Anderssona „sędziowie i sędziowanie to powierzchownie zbadany obszar edukacji sportowej (...), a pedagogiczna funkcja sędziów ma kluczowe znaczenie dla współtworzenia dobrych praktyk edukacyjnych”¹⁵. Dlatego celem artykułu jest próba uzasadnienia postulatu instytucjonalizacji edukacyjnej funkcji sędziego w sporcie dzieci i młodzieży. Na potrzeby niniejszej pracy przyjmuje się, że instytucjonalizacja to proces polegający na utrwalaniu uznanych społecznie norm i wzorców postępowania¹⁶.

---

⁹ E. Hong, Y. Jeong, P. Downward (2019), *Perceived organizational support, internal motivation, and work-family conflict among soccer referees*, „Managing Sport and Leisure”, 24(1-3), 141-154; A.J. Picazo-Tadeo, F. González-Gómez, J. Guardiola (2017), *Does the crowd matter in refereeing decisions? Evidence from Spanish soccer*, „International Journal of Sport and Exercise Psychology”, 15(5): 447-459; N. Souchon i in. (2010), *Referees' decision-making and player gender: The moderating role of the type of situation*, „Journal of Applied Sport Psychology”, 22(1): 1-16.

¹⁰ P. Trudel, J. Côté, F. Sylvestre (1996), *Systematic Observation of Ice Hockey Referees During Games*, „Journal of Sport Behavior”, 19(1): 50-65; W. Helsen, J.B. Bultynck (2004), *Physical and perceptual-cognitive demands of top-class refereeing in association football*, „Journal of Sports Sciences”, 22(2): 179-189.

¹¹ A. Praschinger, Ch. Pomikal, S. Stieger (2011), *May I curse a referee? Swear words and consequences*, „Journal of Sports Science and Medicine”, 10(2): 341-345.

¹² C. Bester, D. Coetzee, R. Schall, M. Blair (2019), *Physical demands on elite lead rugby union referees*, „International Journal of Performance Analysis in Sport”, 19(2): 258-273; G. Morris, D. O'Connor (2017), *Key attributes of expert NRL referees*, „Journal of Sports Sciences”, 35(9): 852-857; C. Castagna, G. Abt, S. D'Ottavio (2002), *Relation between fitness tests and match performance in elite Italian soccer referees*, „Journal of Strength and Conditioning Research”, 16(2): 231-235.

¹³ J.A. Pina, A.M. Passos, H. Carvalho, M.T. Maynard (2019), *To be or not to be an excellent football referee: different experts' viewpoints*, „Journal of Sports Sciences”, 37(6): 692-700.

¹⁴ E. Ryall (2016), *Philosophy of sport. Issues and Ideas*, London-Oxford-New York-New Delhi-Sydney; S. Żyto (2010), *Polifunkcyjny wymiar aktywności sędziów sportowych*, „Sport Wyczynowy”, 3(535): 127-133; T. Sahaj (2009), *Rola i znaczenie sędziów we współczesnym sporcie*. W: T. Sahaj [red.], *Pogranicza współczesnego sportu. Ujęcie społeczne*, Poznań: 113-142.

¹⁵ E. Andersson (2019), *A referee perspective on the educational practice of competitive youth games: exploring the pedagogical function of parents, coaches and referees in grassroots soccer*, „Physical Education and Sport Pedagogy”, 24(6): 615-628.

¹⁶ *Wielki słownik wyrazów obcych PWN* (2008), Warszawa: 550.

Gdyby wyobrazić sobie jakiś stan początkowy (niezorganizowany) dotyczący działań sędziego sportowego, to droga do instytucjonalizacji jego edukacyjnej funkcji mogłaby być następująca: 1) zdiagnozowanie poznawczych, emocjonalnych, zdrowotnych i społecznych potrzeb młodych sportowców; 2) organizowanie i koordynowanie zachowań w celu uruchomienia zasobów oraz zbiorowych wysiłków zmierzających do określenia działań i reguł zaspokajających te potrzeby (zinstytucjonalizowanie potrzeb zawodników); 3) kontrola zachowań w celu zapewnienia efektywności działań zmierzających do zaspokojenia potrzeb i w celu zachowania ładu w środowisku sportowym¹⁷. W artykule zarysowane zostaną pierwsze dwa etapy instytucjonalizacji edukacyjnej funkcji sędziego. Założony cel zgodny jest z podstawowymi celami pedagogiki sportu, dotyczącymi określenia możliwości wykorzystania sportu jako środka w wychowaniu oraz poszukiwania sposobów i metod podnoszenia skuteczności oddziaływań wychowawczych przez sport¹⁸. Ponadto podjęta problematyka wpisuje się w szeroką dyskusję na temat tego, czy programy sportowe realizowane przez liczne instytucje organizujące rozgrywki dzieci i młodzieży, a także ich uczestnicy, nie zbczyli z edukacyjnej drogi¹⁹

Edukacyjna funkcja sędziego

Współczesna koncepcja *positive youth development through sport*²⁰ proponuje ponowne zdefiniowanie celów sportu młodzieżowego tak, by lepiej odpowiadały potrzebom psychofizycznym zawodników. Przede wszystkim nie powinny być one zorientowane na wynik, lecz obejmowały stymulowanie pozytywnych doświadczeń opartych na czerpaniu radości z uczestnictwa w sporcie²¹. Zwolennicy wyżej wspomnianej koncepcji sugerują, że jeśli uwzględnienie takich celów nie jest w pełni możliwe, należy skupić się

¹⁷ Por. M. Malinowski (1991), *Instytucjonalizacja, dezinstytucjonalizacja a zmiana społeczna*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, LIII, 3: 133-143.

¹⁸ J. Nowocien (2019), *Pedagogika sportu*, Warszawa.

¹⁹ S.G. Arthur-Banning [red.] (2017), *Youth Sports in America: The Most Important Issues in Youth Sports Today*, Santa Barbara.

²⁰ D. Gould, S. Carson (2008), dz. cyt.; N. Holt [red.] (2008), *Positive Youth Development Through Sport*, New York.

²¹ J. Côté, D.J. Hancock (2016), *Evidence-based policies for youth sport programs*, „International Journal of Sport Policy and Politics”, 8(1): 51-65; G.S. West, B. Strand (2016), *Preventing youth sports dropouts*, „Louisiana Association of Health, Physical Education, Recreation, and Dance (LAHPERD) Journal”, 79(2), 13-15; A. Visek i in. (2015), *The fun integration theory: Towards sustaining children and adolescents sport participation*, „Journal of Physical Activity & Health” 12(3): 424-433.

przynajmniej na równoważeniu działań zmierzających do osiągnięć sportowych i rozwoju osobistego najmłodszych zawodników (*Developmental Model of Sport Participation – DMSP*). Podstawą do sformułowania powyższych postulatów stały się dane świadczące, że dzieci, zwłaszcza do 13 roku życia²², często porzucają sport z powodu: nadmiernej presji ze strony rodziców i trenera, braku czasu na zabawę, nakłaniania do rywalizacji, nadmiernego nacisku na zwycięstwo, negatywnych doświadczeń w relacjach sportowych²³. Aby przeciwdziałać tej tendencji, ustalono, że należy między innymi dążyć do: równoważenia zaangażowania rodziców i trenerów oraz modyfikacji ich zachowań w oparciu o szacunek dla wszystkich podmiotów biorących udział w rozgrywkach; umożliwienia dzieciom podkreślania własnej autonomii i doświadczania różnorodnych sytuacji związanych z grą (np. możliwości popełniania błędów); zachęcania trenerów do przestrzegania zasad, które dają każdemu dziecku szansę aktywnego uczestnictwa w rywalizacji sportowej niezależnie od jego umiejętności²⁴.

Cele tak rozumianej edukacji sportowej powinny być realizowane także przez sędziego, który podczas rozgrywek sportowych jest jedynym dorosłym znajdującym się razem z dziećmi na boisku. W związku z tym jego zachowania wobec nich, a także kibiców, rodziców, trenerów, oraz podejmowane przez niego decyzje, mogą stanowić dla dzieci i młodzieży ważne źródło bodźców kształtujących. Oczywiście można przyjąć założenie, że sędzia powinien skupić się wyłącznie na egzekwowaniu przepisów gry – być podmiotem neutralnym w edukacji sportowej. Istnieje jednak wątpliwość, czy przyjęcie takiej postawy jest w ogóle możliwe.

Na gruncie pedagogiki dowiedziono, że charakter treści kształcenia, nowoczesna infrastruktura i środki dydaktyczne nie są najważniejsze dla wielostronnego rozwoju wychowanków. Wskazano natomiast, że kluczowymi zmiennymi wpływającymi na efektywność kształcenia i wychowania (niezależnie od rodzaju zajęć) jest panująca atmosfera oraz jakość komunikacji, które zależą od przyjętej postawy i kompetencji wychowawcy. Pozytywne interakcje wychowawca-wychowanek są zatem podstawowym mechanizmem

---

²² J. Côté, D. J. Hancock (2016) dz. cyt.

²³ P.A. Witt, T.B. Dangi (2018), *Why Children/Youth Drop Out of Sports*, „Journal of Park and Recreation Administration”, 36(3): 191-199; P. Carlman, S. Wagnsson, G. Patriksson (2013), *Causes and consequences of dropping out from organized youth sports*, „Swedish Journal of Sport Research”, 1: 26–54.

²⁴ P.A. Witt, T.B. Dangi (2018), dz. cyt.; P. Montesano, D. Tafuri, F. Mazzeo (2017), *The drop-outs in young players*, „Journal of Physical Education and Sport”, 16(4): 1242-1246; G.S. West, B. Strand (2016), dz. cyt.

oddziaływań edukacyjnych warunkującym rozwój dzieci i młodzieży²⁵. Wynika z tego, że sędzia, jako ważne ogniwo w edukacji sportowej, powinien świadomie pełnić funkcję edukacyjną, ponieważ jego interakcje z zawodnikami nie są bez znaczenia dla ich rozwoju. Umiejętne stosowanie przez niego technik, takich jak: modelowanie, przyjęcie perspektywy dziecka, przekierowanie nieodpowiedniego zachowania, budowanie przyjaznej atmosfery mogą zwiększyć efektywność jego oddziaływań edukacyjnych oraz wpłynąć na poziom osiągnięć młodych zawodników²⁶. Badania S.G. Arthur-Banning, K. Paisley, M.S. Wells²⁷ dowodzą, że sędziowie znający i wykorzystujący techniki kształtowania zachowań prospołecznych znacznie częściej potrafili efektywnie kierować grą oraz wzmacniać pozytywne zachowania zawodników, w porównaniu do sędziów niewykorzystujących tego rodzaju technik.

Sędzia może nie tylko wzmacniać społecznie akceptowane zachowania i normy postępowania, ale i sam może być wzorem do naśladowania. Dzięki temu ma szansę wyzwolić efekt „fali” (*the ripple effect*). Zjawisko to polega na tym, że dziecko, które zauważyło, że sędzia pomaga zawodnikowi wstać, może zrobić to samo w podobnej sytuacji. Widzi bowiem, że zachowanie to jest dopuszczalne i akceptowane. Jeśli dziecko zdecyduje się pomóc i otrzyma nagrodę słowną lub inną formę pozytywnego wzmocnienia, jest bardziej prawdopodobne, że powtórzy to zachowanie po raz drugi. Postawa ta może zostać uznana za pożądaną również przez innych członków drużyny. W konsekwencji norma pomagania podczas toczących się rozgrywek staje się raczej czymś oczekiwanym niż niezwykłym, dzięki czemu tworzy się bardziej bezpieczne i sprzyjające rozwojowi dziecka środowisko²⁸.

Opinie sędziów na temat podejmowanych przez nich działań podczas meczów młodzieżowych świadczą, że zdają sobie sprawę z faktu, że kierując grą, komunikując swoje decyzje i instruując zawodników, mogą to robić w sposób sprzyjający budowaniu radosnej atmosfery nauki i rozwoju²⁹

---

²⁵ R.C. Pianta, B.K. Hamre, S.L. Mintz (2012), *The CLASS – Upper Elementary manual*, Charlottesville.

²⁶ Por. Tamże; A. Visek i in. (2015), dz. cyt.

S.G. Arthur-Banning, K. Paisley, M.S. Wells (2007), *Promoting Sportsmanship in Youth Basketball Players: The Effect of Referees' Prosocial Behavior Techniques*, „Journal of Park and Recreation Administration”, 25(1): 96-114.

²⁸ M. Csikszentmihalyi (1988), *The Flow experience and its significance for human psychology*. W: M. Csikszentmihalyi, I.S. Csikszentmihalyi [red.], *Optimal experience: Psychological studies of flow in consciousness*, New York: 15-35; J. Dattilo, W.D. Murphy (1987), *Behavior modification in therapeutic recreation: An introductory learning manual*, State College.

²⁹ E. Andersson (2019), dz. cyt.

Jednakże, aby w praktyce sportowej realizowali powyższe zadania, muszą posiadać określone kompetencje i cechy³⁰. Ważne jest, aby autorytet sędziego wynikał nie tylko z pełnionej przez niego funkcji (autorytet nadany), ale także z jego wiedzy, umiejętności i postaw budzących społeczne uznanie. Korzyści płynące z pedagogicznego wymiaru pracy sędziego mogą uwidaczniać się nie tylko w zachowaniach prospołecznych młodych zawodników, ale także w postawach widzów, trenerów i innych działaczy sportowych. W takim ujęciu sędziego można uznać za głównego kreatora widowiska sportowego, decydującego w znaczącym stopniu o jego jakości edukacyjnej³¹.

Edukacyjna funkcja sędziego może być realizowana na dwóch poziomach³². Pierwszy poziom wynika wprost z przepisów gry, które nie są pozabawione walorów wychowawczych. Przepisy zazwyczaj zabraniają niesportowych zachowań i nakazują szacunek dla przeciwnika. Egzekwowanie tych zasad jest *par excellance* działaniem edukacyjnym. Ten poziom można nazwać minimalistycznym (formalny wymiar edukacyjnej funkcji sędziego). Na drugim (wyższym) poziomie sędzia zaczyna stosować szerszy wachlarz oddziaływań wychowawczych, niezapisanych wprost w przepisach gry (pozaformalny wymiar edukacyjnej funkcji sędziego). Sędzia wykorzystuje swoją pozycję do budowania pozytywnego klimatu, dzięki któremu młodzi zawodnicy czują się bezpieczni, a boisko staje się dla nich przyjaznym środowiskiem. Taki sędzia, adekwatnie do poziomu rozwoju psychofizycznego zawodnika, powinien stosować między innymi następujące komunikaty werbalne i niewerbalne: uśmiech; pozytywny komentarz typu „brawo”, „było dobrze” itp.; prezentować postawę entuzjastyczną; mówić życzliwym tonem głosu; stosować zwroty grzecznościowe; nawiązywać kontakt wzrokowy. Ponadto powinien być wrażliwy na potrzeby zawodnika, czyli reagować na jego pytania (wyjaśniać swoje decyzje); uznawać i akceptować emocje zawodników (np. płacz, smutek); konstruktywnie rozwiązywać konflikty; nawiązywać kontakt fizyczny; instruować (wyjaśniać, opisywać, lub prezentować prawidłowy sposób wykonania zadania itd.). Ponadto sędzia powinien unikać: postaw charakteryzujących się drażliwością, nerwowością, złością czy też gniewem, szorstkością; sarkastycznego tonu głosu; krzyku; grożenia;

---

³⁰ G. Morris, D. O'Connor (2017), dz. cyt.

³¹ E. Andersson (2019), dz. cyt.; R.A.B. May (2001), *The sticky situation of sportsmanship: Contexts and contradictions in sportsmanship among high school boys basketball players*, „Journal of Sport and Social Issues”, 25(4): 372-389.

³² W. Firek, K. Płoszaj, M. Czechowski (2020), *Pedagogical Function of Referees in Youth Sport: Assessment of the Quality of Referee-Player Interactions in Youth Soccer*, „International Journal of Environmental Research and Public Health”, 17(3): 905.

krzywdzących uwag; poniżania; obraźliwych i lekceważących gestów; wyrażania krytyki w sposób niekonstruktywny itd. Oprócz wspomnianego wcześniej pozytywnego klimatu i wrażliwości na potrzeby zawodników, co nazwać można „wsparciem emocjonalnym”³³, sędzia powinien odpowiedzialnie kierować grą. Przy czym zarządzanie grą nie ma nic wspólnego z wpływaniem na sam przebieg rywalizacji, a tym bardziej na wynik. Chodzi tu o kierowanie zachowaniem młodych zawodników. Sędzia powinien być proaktywny i zapobiegać negatywnym zachowaniom, a jeśli już one wystąpią, w skuteczny sposób je przekierowywać, szybko rozwiązywać problemy nie dopuszczając do ich eskalacji. W tym kontekście sędziowie są pierwszą i ostatnią linią obrony w utrzymaniu sprzyjającego wychowaniu środowiska gry. Takie działania sędziego nazwać można „organizacją gry”³⁴. Oprócz „wsparcia emocjonalnego” oraz „organizacji gry” sędzia powinien także odpowiadać na potrzeby poznawcze zawodników udzielając im „wsparcia instruktorskiego”. Powinno ono dotyczyć nie tylko wyjaśniania zasad gry i ich interpretacji, ale także nauczania wartości sportu. Arthur-Banning, Paisley i Wells³⁵ wykazali, że sędziowie podczas rozgrywek sportowych często koncentrowali się wyłącznie na egzekwowaniu reguł, zapominając, że oni również mogą być nauczycielami. Młodzi zawodnicy często nie rozumieją przepisów gry i swoich błędów. Bez wyjaśnień sędziego pozostają w niepewności i niewiedzy, które mogą przerodzić się w frustrację i agresję. Sędzia, tłumacząc zawodnikowi jego błąd i wskazując, w jaki sposób może go uniknąć, pomoże mu zrozumieć zasady gry, wzbogacając jego doświadczenia sportowe.

Na podstawie omówionych w niniejszej pracy zagadnień można zarysować pewien model normatywny sędziego-pedagoga. Model ten zakłada, że sędzia powinien być zorientowany nie tylko na porządek (podejmowanie trafnych decyzji podczas gry, kontrolę przebiegu rywalizacji sportowej)³⁶, ale także na: budowanie pozytywnego klimatu; wzmacnianie zachowań prospołecznych zawodników; przekierowanie negatywnych zachowań w społecznie akceptowane; uwzględnienie emocjonalnych, społecznych i poznawczych potrzeb zawodników; przekazywanie wiedzy dotyczącej przepisów gry; nauczanie wartości sportowych oraz udzielanie informacji zwrotnej. Poniżej przedstawiono graficzny model sędziego-pedagoga pełniącego funkcję edukacyjną, zarówno na poziomie formalnym, jak i pozaformalnym.

³³ Por. R.C. Pianta, B.K. Hamre, S.L. Mintz (2012), dz. cyt.

³⁴ Por. Tamże.

³⁵ S.G. Arthur-Banning, K. Paisley, M.S. Wells (2007), dz. cyt.

³⁶ K. Collins, R. Barcelona (2018), *Keep 'Em Playing: Strategies for Building Positive Sport Experiences*, „Strategies”, 31(5): 8-14.

I. Poziom formalny edukacyjnej funkcji sędziego (minimalistyczny) - aksjologiczny wymiar przepisów gry i norm okołosportowych		
II. Poziom nieformalny edukacyjnej funkcji sędziego (postulowany) – interakcje sędziego-zawodnik jako podstawowy mechanizm oddziaływań edukacyjnych		
WSPARCIE EMOCJONALNE	ORGANIZACJA GRY	WSPARCIE INSTRUKTAŻOWE
POZYTYWNY KLIMAT (dobre relacje, pozytywne oddziaływanie, pozytywna komunikacja, szacunek)	KIEROWANIE ZACHOWANIEM (jasne oczekiwania, proaktywność, efektywne przekierowanie nieodpowiedniego zachowania, prospołeczne zachowania zawodników)	ZROZUMIENIE TREŚCI (nauczanie zawodników przepisów gry i wartości sportu)
WRAŻLIWOŚĆ (świadomość, reakcja na edukacyjne, społeczne, emocjonalne potrzeby zawodników, skuteczność w rozwiązywaniu problemów, komfort zawodnika)	PRODUKTYWNOŚĆ (optymalizacja czasu gry, procedury, przejścia, przygotowanie sędziego)	JAKOŚĆ INFORMACJI ZWROTNEJ (mechanika sędziowania, jasne komunikowanie decyzji, udzielanie odpowiedzi na pytania zawodników)

Ryc. 1. Graficzne przedstawienie edukacyjnej funkcji sędziego w wymiarze formalnym i nieformalnym.

Podsumowanie

Sędziowie zazwyczaj nie są świadomi swojej funkcji pedagogicznej i złożoności obowiązków, jakie z niej wynikają. Powszechnie uważa się ich za zwykłych techników i kontrolerów gry³⁷. Sędzia tymczasem dla młodych sportowców jest wzorem do naśladowania, który intencjonalnie lub nieintencjonalnie wpływa na edukacyjny wymiar rozgrywek sportowych. Szczególnie najmłodsze dzieci przejawiają silną tendencję do obserwowania i naśladowania zachowań dorosłych będących kluczowymi postaciami w środowisku sportowym³⁸. Takiego rodzaju oddziaływanie nakłada na sędziów znacznie szerszy zakres odpowiedzialności moralnej, niż jedynie odpowiedzialność

³⁷ E. Isidori, A. Müller, S. Kaya (2012), *The Referee as Educator: Hermeneutical and Pedagogical Perspectives*, „Physical Culture and Sport. Studies and Research”, 56(1): 5-11.

³⁸ D. Hellison (2003), *Teaching responsibility through physical activity*, Champaign.

za świadome organizowanie sytuacji wychowawczych³⁹. Wszystko, co robi sędzia niesie za sobą skutki dla rozwoju osobowości zawodnika – jego samooceny, uznawanych wartości, postaw itp., nawet jeśli sędziowie i sami zawodnicy nie są tych oddziaływań w pełni świadomi. Na tej podstawie można sformułować wniosek o charakterze postulatywnym, że sędziowie powinni świadomie pełnić funkcję edukacyjną w sporcie dzieci i młodzieży, zarówno na poziomie formalnym, jak i pozaformalnym (ryc. 1). Aby tak się stało niezbędne jest wprowadzenie do programów szkoleń związków sportowych oraz wydziałów sędziowskich odpowiednich treści z zakresu pedagogiki i psychologii. Pełna instytucjonalizacja edukacyjnej funkcji sędziego będzie miała miejsce jedynie wtedy, kiedy instytucje odpowiedzialne za szkolenie sędziów, będą poddawały ewaluacji również ten wymiar ich pracy.

---

³⁹ Por. S. Ruciński (1988), *Wychowanie jako wprowadzenie w życie wartościowe*, Warszawa.